
MONOGRAFIE PRAWNICZE

WYZNANIOWA
FORMA ZAWARCIA
MAŁŻEŃSTWA
CYWILNEGO

ARTUR MEZGLEWSKI, ANNA TUNIA

Wydawnictwo C. H. Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

ARTUR MEZGLEWSKI, ANNA TUNIA • WYZNANIOWA
FORMA ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA CYWILNEGO

Polecamy nasze publikacje:

Pod red. Tadeusza Smyczyńskiego

PRAWO RODZINNE I OPIEKUŃCZE, Tom 12

System Prawa Prywatnego

Pod red. Krzysztofa Pietrzykowskiego

KODEKS RODZINNY I OPIEKUŃCZY. KOMENTARZ

Duże Komentarze Becka

Henryk Haak

PRAWO RODZINE, wyd. 2

Wielki Zbiór Pism

Magdalena Rozwadowska-Herrmann

KODEKS RODZINNY I OPIEKUŃCZY. EDYCJA DRUGA

Kodeks System

Krzyszyna Gromek

KODEKS RODZINNY I OPIEKUŃCZY. KOMENTARZ, wyd. 2

Komentarze Becka

Tadeusz Smyczyński

**PRAWO RODZINNE I OPIEKUŃCZE. ANALIZA I WYKŁADNIA,
wyd. 3**

Studia Prawnicze

**KODEKS CYWILNY, KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO,
KODEKS RODZINNY I OPIEKUŃCZY, wyd. 15**

Teksty Ustaw Becka

**KODEKS RODZINNY I OPIEKUŃCZY Z WPROWADZENIEM,
wyd. 10**

Twoje Prawo

Wielomodułowy System Informacji Prawnej

www.sklep.beck.pl

WYZNANIOWA
FORMA ZAWARCIA
MAŁŻEŃSTWA
CYWILNEGO

ARTUR MEZGLEWSKI, ANNA TUNIA

WYDAWNICTWO C. H. BECK
WARSZAWA 2007

Redakcja:
Joanna Cybulska

© **Wydawnictwo C. H. Beck 2007**

Wydawnictwo C. H. Beck Sp. z o.o.
ul. Gen. Zajączka 9, 01-518 Warszawa

Skład i łamanie: Kolonel
Druk i oprawa: P.W.P. INTER-DRUK Warszawa

ISBN 978-83-7483-449-0

*Profesorowi Henrykowi Misztalowi
– twórcy lubelskiej szkoły prawa
wyznaniowego*

Spis treści

Przedmowa	IX
Wykaz skrótów	XI
Akty prawne powszechnie obowiązujące	XV
Orzecznictwo	XIX
Akty prawne i dokumenty związków wyznaniowych	XXI
Wykaz literatury	XXV
Rozdział I. Forma zawarcia małżeństwa w II RP i w okresie Polski Ludowej	1
1.1. Zawieranie małżeństw w II RP.....	1
1.2. Zawarcie małżeństwa w projekcie Prawa małżeńskiego z 1929 r.	4
1.3. Laicyzacja prawa małżeńskiego w okresie Polski Ludowej.....	7
1.4. Podsumowanie	9
Rozdział II. Przepisy wprowadzające wyznaniową formę zawarcia małżeństwa	13
2.1. Konkordatowa regulacja zawarcia małżeństwa.....	13
2.2. Ustawowa regulacja zawarcia małżeństwa	15
2.3. Problem zgodności obowiązujących ustaw z art. 10 konkordatu.....	20
2.4. Problem bezpośredniej obowiązywalności przepisów art. 10 konkordatu	24
2.5. Podsumowanie	27
Rozdział III. Małżeństwo wyznaniowe (kanoniczne) a skutki cywilne	31
3.1. Konkordatowe pojęcie „małżeństwo kanoniczne” a podstawa uzyskania skutków cywilnych	31
3.2. Warunki ważności małżeństwa wyznaniowego a skutki cywilne	50
3.3. Ustanie małżeństwa wyznaniowego i cywilnego	80
3.4. Podsumowanie	82
Rozdział IV. Pojęcie duchownego w przepisach prawa polskiego o zawieraniu małżeństwa	85
4.1. Pojęcie „duchowny” w ustawach wyznaniowych.....	85
4.2. Pojęcie „duchowny” według PrASC.....	99
4.3. Pojęcie „duchowny” w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym.....	103
4.4. Podsumowanie	104

Rozdział V. Warunki zaistnienia małżeństwa cywilnego	107
5.1. Przesłanki konieczne z art. 1 § 1 KRO	107
5.2. Przesłanki konstytutywne	113
5.3. Podsumowanie	119
Rozdział VI. Czynności poprzedzające zawarcie małżeństwa	123
6.1. Obowiązki nupturientów	123
6.2. Czynności kierownika USC	133
6.3. Czynności duchownego	139
6.4. Podsumowanie	156
Rozdział VII. Zawarcie małżeństwa	159
7.1. Złożenie oświadczeń woli o uzyskaniu skutków cywilnych	159
7.2. Obrzęd zawarcia małżeństwa	163
7.3. Moment zawarcia małżeństwa cywilnego	168
7.4. Udział świadków zwykłych	170
7.5. Sporządzenie zaświadczenia o zawartym małżeństwie	173
7.6. Podsumowanie	178
Rozdział VIII. Przekazanie zaświadczenia o zawartym małżeństwie do USC	181
8.1. Podmiot obowiązku przekazania zaświadczenia	181
8.2. Termin przekazania zaświadczenia	184
8.3. Sposób przekazania zaświadczenia	191
8.4. Podsumowanie	192
Rozdział IX. Sporządzenie aktu małżeństwa	195
9.1. Zaświadczenie duchownego jako podstawa sporządzenia aktu małżeństwa	195
9.2. Postanowienie sądu jako podstawa sporządzenia aktu małżeństwa	199
9.3. Czynności techniczno-prawne kierownika USC	202
9.4. Podsumowanie	205
Rozdział X. Odpowiedzialność za uchybienia związane z zawieraniem małżeństwa	207
10.1. Rodzaje uchybień	207
10.2. Przesłanki odpowiedzialności	209
10.3. Rodzaje i podstawa odpowiedzialności	210
10.4. Naprawienie szkody	215
10.5. Podsumowanie	217
Wnioski końcowe	219
Indeks rzeczowy	223

Przedmowa

Większość autorów, którzy zajmowali się tzw. małżeństwem konkordatowym, uznała już, że temat ten – dość atrakcyjny jeszcze kilka lat temu – został wyczerpany i nie da się już napisać nic nowego. Praktycy stosujący przepisy o zawieraniu małżeństwa w formie wyznaniowej (kierownicy USC oraz duchowni) już dawno ustalili określone stereotypy procedowania. Można więc powiedzieć, że jak w filmie Giuseppe Tornatore *stanno tutti bene*.

Tego rodzaju „dobrego samopoczucia” nie mają jednak autorzy niniejszego opracowania. I dlatego napisali tę książkę.

Książka jest systematycznym wykładem i objaśnieniem obowiązujących przepisów dotyczących wyznaniowej formy zawarcia małżeństwa. Aspiruje do opracowania krytycznego, starannie odmierzając w poszczególnych kwestiach, jak bardzo określone rozwiązania są odległe od ideału. Wskazuje kierunki koniecznych zmian. Chodzi tu zarówno o zmiany o charakterze *de lege lata*, jak i *de lege ferenda*. Postulaty *de lege lata* kierowane są do urzędników stanu cywilnego oraz do duchownych. Wnioski *de lege ferenda* adresowane są do ustawodawcy.

Autorzy

Wykaz skrótów

1. Źródła prawa

EwidLudU	ustawa z 10.4.1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (t. j. Dz.U. z 2006 r. Nr 139, poz 993)
PPM	ustawa z 12.11.1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 46, poz. 290 ze zm.).
KKKW	Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich.
KC	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.).
KPA	ustawa z 14.6.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t. j. Dz.U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 ze zm.).
KPC	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.).
KPKan	Kodeks Prawa Kanonicznego (Acta Apostolicae Sedis vol. LXXV, Pars II).
KRO	ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. Nr 9, poz. 59 ze zm.).
PrASC	ustawa z 29.9.1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. Nr 36, poz. 186 ze zm.).

2. Organy orzekające

SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy

3. Piśmiennictwo

Dz.U.	Dziennik Ustaw
KPP	Kwartalnik Prawa Prywatnego
M.P.	Monitor Polski
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
PiP	Państwo i Prawo
PS	Przegląd Sądowy
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SPW	Studia z Prawa Wyznaniowego
RP-E	Roczniki Prawno-Ekonomiczne
GP	Gazeta Prawna

Wykaz skrótów

RP	Radca Prawny
Pal.	Palestra
AK	Ateneum Kapłańskie
NP	Nowe Prawo
Mon.Pr.	Monitor Prawniczy
JM	Jus Matrimoniale
PAK	Prawo – Administracja – Kościół
RNP	Roczniki Nauk Prawnych
PK	Prawo Kanoniczne
SP	Studia Prawnicze
GSP	Gdańskie Studia Prawnicze

4. Inne skróty

art	artykuł
EP	Episkopat Polski
kan.	kanon
KADS	Kościół Adwentystów Dnia Siódmego
KEA	Kościół Ewangelicko-Augsburski
KE-M	Kościół Ewangelicko-Methodystyczny
KE-R	Kościół Ewangelicko-Reformowany
KChB	Kościół Chrześcijan Baptystów
KK	Komisja Kodyfikacyjna
KP	Kościół Polskokatolicki
KSM	Kościół Starokatolicki Mariawitów
KZ	Kościół Zielonoświątkowy
nast.	następny
n.	numer w dokumentach związków wyznaniowych
Nr	numer
nt.	na temat
NRK	Naczelna Rada Kościoła (Zielonoświątkowego)
PAKP	Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny
PrS KE-A	Pragmatyka Służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP
PW KE-M	Prawo Wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w RP

Wykaz skrótów

PW KP	Prawo Wewnętrzne Kościoła Polskokatolickiego w RP
PW KChB	Prawo Wewnętrzne Kościoła Chrześcijan Baptystów w RP
PZ KADS	Prawo Zborowe Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w RP
PW KZ	Prawo Wewnętrzne Kościoła Zielonoświątkowego w RP
PW KE-R	Prawo Wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w RP
post.	postępowanie
RP	Rzeczpospolita Polska
rozp.	rozporządzenie
sprost.	sprostowanie
StKADS	Statut Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w RP
SW PAKP	Statut Wewnętrzny Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego
StKSM	Statut Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w RP
StZGWŻ	Statut Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP
t.j.	tekst jednolity
tj.	to jest
USC	urząd stanu cywilnego
UMZD KChB	Uchwała Międzykonferencyjnego Zjazdu Delegatów Kościoła Chrześcijan Baptystów w RP
wyd.	wydanie
wyr.	wyraz
w zw.	w związku
ze zm.	ze zmianami
ZGWŻ	Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP
zob.	zobacz
ZPW KEA	Zasadnicze Prawo Wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP

Akty prawne powszechnie obowiązujące

Akty prawne międzynarodowe

Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską podpisany w dniu 28.7.1993 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 51, poz. 318).

Konwencja w sprawie zgody na zawarcie małżeństwa, najniższego wieku małżeńskiego i rejestracji małżeństw z 10.12.1962 r. (Dz.U. z 1965 r. Nr 9, poz. 53).

Układ między Stolicą Apostolską i Republiką Włoską w sprawie rewizji Konkordatu Laterańskiego podpisany w dniu 18.2.1984 r., L' Osservatore Romano, wersja polska, marzec 1984, s. 20–21.

Akty prawne państwowe

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483; sprost. Dz.U. z 2001 r. Nr 28, poz 319).

Dekret Cesarski z 16/28.3.1836 r. (Dz. Praw Królestwa Polskiego, t. XVIII, s. 57–297).

Dekret Rady Ministrów z 25.9.1945 r. – Prawo małżeńskie (Dz.U. z 1945 r. Nr 48, poz. 270).

Dekret Rady Ministrów z 25.9.1945 r. – Przepisy wprowadzające prawo małżeńskie (Dz.U. z 1945 r. Nr 48, poz. 271).

Dekret Rady Ministrów z 25.9.1945 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 1945 r. Nr 48, poz. 272).

Dekret Rady Ministrów z 25.9.1945 r. – Przepisy wprowadzające prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 1945 r. Nr 48, poz. 273).

Dekret RM z 22.1.1946 r. – Prawo rodzinne (Dz.U. z 1946 r. Nr 6, poz. 52).

Dekret RM z 14.5.1946 r. – Prawo opiekuńcze (Dz.U. z 1946 r. Nr 20, poz. 130).

Dekret Rady Ministrów z 8.6.1955 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 1955 r. Nr 25, poz. 151).

Kodeks cywilny obowiązujący na Ziemiach Zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej, oprac. *Z. Lisowski*, Poznań 1933.

Powszechny Austriacki Kodeks Cywilny z uzupełniającymi ustawami i rozporządzeniami objaśniony orzeczeniami Sądu Najwyższego, oprac. *S. Wróblewski*, Kraków 1914.

Ustawa z 27.6.1950 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1950 r. Nr 34, poz. 308).

Ustawa z 15.11.1956 r. o zmianie imion i nazwisk (Dz.U. z 1963 r. Nr 59, poz. 328 ze zm.).

Ustawa z 2.12.1958 r. o zmianie przepisów prawa o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 1958 r. Nr 72, poz. 358).

Ustawa z 14.6.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 1960 r. Nr 9, poz. 26 ze zm.).

Ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59 ze zm.).

Ustawa z 25.2.1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1964 r. Nr 9, poz. 60).

Ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93 ze zm.).

Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296 ze zm.).

Ustawa z 12.11.1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. z 1965 r. Nr 46, poz. 290 ze zm.).

Ustawa z 10.4.1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz.U. z 1984 r. Nr 32, poz. 174 ze zm.).

Ustawa z 19.12.1975 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1975 r. Nr 45, poz. 234).

Ustawa z 13.2.1984 r. o funkcjach konsulów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. z 1984 r. Nr 9, poz. 34 ze zm.).

Ustawa z 29.9.1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 1986 r. Nr 36, poz. 180 ze zm.).

Ustawa z 17.5.1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1989 r. Nr 29, poz. 154 ze zm.).

Ustawa z 4.7.1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w RP (Dz.U. z 1991 r. Nr 66, poz. 287 ze zm.).

Ustawa z 13.5.1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP (Dz.U. z 1994 r. Nr 73, poz. 323 ze zm.).

Ustawa z 13.5.1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w RP (Dz.U. z 1994 r. Nr 73, poz. 324 ze zm.).

Ustawa z 30.6.1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w RP (Dz.U. z 1995 r. Nr 97, poz. 479 ze zm.).

Ustawa z 30.6.1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w RP (Dz.U. z 1995 r. Nr 97, poz. 480 ze zm.).

Ustawa z 30.6.1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w RP (Dz.U. z 1995 r. Nr 97, poz. 481 ze zm.).

Ustawa z 30.6.1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w RP (Dz.U. z 1995 r. Nr 97, poz. 482 ze zm.).

Ustawa z 20.2.1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w RP (Dz.U. z 1997 r. Nr 41, poz. 251 ze zm.).

Ustawa z 20.2.1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w RP (Dz.U. z 1997 r. Nr 41, poz. 253 ze zm.).

Ustawa z 20.2.1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w RP (Dz.U. z 1997 r. Nr 41, poz. 245 ze zm.).

Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm.).

Ustawa z 26.6.1997 r. o zmianie ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania i niektórych innych ustaw (Dz.U. z 1997 r. Nr 59, poz. 375).

Ustawa z 8.1.1998 r. o ratyfikacji Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską (Dz.U. z 1998 r. Nr 12, poz. 42).

Ustawa z 24.7.1998 r. o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 1998 r. Nr 117, poz. 757).

Ustawa z 12.6.2003 r. – Prawo pocztowe (Dz.U. z 2003 r. Nr 130, poz. 1188).

Ustawa z 17.6.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2004 r. Nr 162, poz. 1692).

Rozporządzenie Rady Ministrów z 14.9.1922 r. w przedmiocie organizacji sądownictwa na Spiszu i Orawie i rozciągnięcia na ten obszar mocy obowiązującej niektórych ustaw i rozporządzeń (Dz.U. z 1922 r. Nr 90, poz. 833).

Rozporządzenie MSWiA z 26.10.1998 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania aktów stanu cywilnego, sposobu prowadzenia ksiąg stanu cywilnego, ich kontroli, przechowywania i zabezpieczania oraz wzorów aktów stanu cywilnego, ich odpisów, zaświadczeń i protokołów (Dz.U. z 1998 r. Nr 136, poz. 884).

Rozporządzenie MSWiA z 25.10.1999 r. zmieniające rozporządzenie z 26.10.1998 r. (Dz.U. z 1999 r. Nr 92, poz. 1058).

Obwieszczenie MSWiA z 4.11.1998 r. w sprawie ogłoszenia wykazu stanowisk, których zajmowanie upoważnia do sporządzenia zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (M.P. z 1998 r. Nr 40, poz. 554).

Obwieszczenie MSWiA z 14.5.2004 r. w sprawie ogłoszenia wykazu stanowisk, których zajmowanie upoważnia do sporządzenia zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (M.P. z 2004 r. Nr 22, poz. 392).

Oświadczenie rządowe z 26.1.1998 r. w sprawie Deklaracji Rządu Rzeczypospolitej Polskiej z 15.4.1997 r. w celu zapewnienia jasnej wykładni przepisów Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisanego w Warszawie w dniu 28.7.1993 r. (M.P. z 1998 r. Nr 4, poz. 51).

Orzecznictwo

Uchwała SN z 10.2.1955 r., OSN 1958, poz. 7.

Uchwała SN (7) z 9.5.2002 r., III CZP 7/02, OSNC 2003, Nr 1, s. 1-12.

Wyrok SN z 10.3.1992 r., OSP 1992, poz. 30.

Wyrok SN z 13.6.2000 r., III CKN 260/00, OSNC 2000, Nr 12.

Wyrok SN z 3.3.2004 r., III CK 346/02, OSP 2005, Nr 2, poz. 30.